

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยีพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการศึกษาทุกระดับทุกสาขา ในกิจการด้านการแพทย์ และ สาธารณสุข ก็ได้ขยายตัวออกไปมากเช่นเดียวกัน พยาบาลซึ่งเป็นบุคลากรวิชาชีพด้าน สุขภาพอนามัยของชุมชน จึงจำเป็นต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนมีทักษะใน ด้านเทคนิคที่ทันสมัย เพื่อให้การพยาบาลที่เที่ยงตรงและปลอดภัยแก่ผู้ป่วย จากการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่เกิดขึ้นดังกล่าว ก่อให้เกิดแรงผลักดันทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่มีผลกระทบต่อ การบริการ และการศึกษาพยาบาล แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า บทบาทความรับผิดชอบของ พยาบาลจะผิดไปจากเดิม แต่หมายถึงการที่พยาบาลจะต้องปรับปรุงตนเองและเปลี่ยนแปลง เทคนิควิธีในการทำงานพยาบาล เพื่อให้เหมาะสมกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์การ แพทย์มากขึ้น¹ และผู้เป็นพยาบาลมิใช่เฉพาะเมื่อจบการศึกษาพยาบาลขั้นพื้นฐาน จะสามารถ ปฏิบัติการพยาบาลได้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพสูงตลอดไป แต่จะต้องมีการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้ทันวิทยาการที่ก้าวหน้าไป ซึ่งตรงกับหลักการศึกษาระดับหนึ่งของ ฟลอเรนซ์ นایتิงเกิล (Florence Nightingale) ที่ว่า "การพยาบาลเป็นศิลปะและวิทยาศาสตร์" ดังนั้น

¹ Sandra Rasmussen, Technical Nursing (Philadelphia: F.A. Davis Co., 1972), p.6.

จะตองกำหนดอายุเสมอ" ¹ นั่นคือพยาบาลยังคงตองศึกษาตอไปอีกเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด อายุ เวลา และหน้าที่การงานไม่ควรเป็นอุปสรรคในการศึกษาหากความรู้เพิ่มเติม การบริการพยาบาลที่มีประสิทธิผลเป็นยอดปรารถนาของพยาบาล ดังนั้นการศึกษาตอเนื่อง เพื่อพัฒนาความรู้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพยาบาล ² ได้มีนักวิชาการ พยาบาลหลายท่านสนับสนุนความคิดเรื่องการศึกษาตอเนื่องนี้เช่น เบียร์ทริช เปริลมัตเตอร์ ³ (Beatrice Perlmutter) กล่าวว่า "การศึกษาตอเนื่องเป็นการเบิกทางไปสู่แนว ทางวิทยาศาสตร์ และความรู้เทคนิควิธีใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการพยาบาล มีผลต่อการบริการ พยาบาล เป็นสิ่งที่นักวิชาการพยาบาลควรคำนึงถึง" และในทำนองเดียวกัน บอนนี่ บูลเลอร์ ⁴ (Bonnie Bullough) ได้สนับสนุนว่า "การขยายบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของพยาบาล ทำให้พยาบาลมีการกินร่นทางการศึกษา เพื่อให้เหมาะสมกับ บทบาทที่ขยายกว้างออกไป คือมีการเตรียมพยาบาลในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น (Higher Education)"

¹ คุณหญิงพิณพากย์พิทยาภท, ประวัติการพยาบาล (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ อักษรสมัย, 2519), หน้า 117.

² อัสนีย์ เสาวภาพ, "การศึกษาพยาบาลตอเนื่องในประเทศไทย," วารสาร พยาบาล 27 (เมษายน 2521): 479

³ Beatrice Perlmutter, "Continuing Education," in Technical Nursing, ed. Sandra Rasmussen (Philadelphia : F.A. Davis Co., 1972), p.101.

⁴ Bonnie Bullough, "Influences on role expansion," American Journal of Nursing. 76 (September 1976) : 1476.

เมื่อพิจารณารายละเอียดของคำว่า การศึกษาต่อเนื่อง (Continuing - Education) ซึ่งพจนานุกรมทางการศึกษาให้ความหมายไว้ว่า เป็นโอกาสที่ได้ศึกษาขยายกว้างออกไป จะโดยวิธีใดก็ตาม ภายหลังจากสำเร็จการศึกษาทั่วไประดับอาชีพและวิชาชีพแล้ว¹ ในทางการศึกษาพยาบาล มีผู้ให้ความหมายของการศึกษาต่อเนื่องไว้หลายประการ ดังพอสรุปความได้ว่า เป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้น เพื่อช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีความรู้ ความคิดใหม่ ๆ ที่ทันสมัยเป็นการพัฒนาบุคลากรที่จะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดี ส่วนขอบข่ายของการศึกษาต่อเนื่องนั้น มิใช่จะเป็นเพียงการจัดการศึกษาในสถาบันการศึกษา เฉพาะวิชาใดวิชาหนึ่งเท่านั้น แต่หมายถึงการฝึกอบรมระหว่างประจำการ (Inservice Training) การพัฒนาบุคลากร (Refresher Course) การอบรมเชิงปฏิบัติการ (Work-shop) และการศึกษาค้นคว้าตนเอง (Self-study)²

วงการพยาบาลในประเทศไทย ได้มีการค้นคว้ากันมากในเรื่องการศึกษาต่อเนื่อง สถาบันหลายแห่งทั้งของรัฐบาลและเอกชน ได้จัดให้มีโปรแกรมการศึกษาเพิ่มเติมแก่เจ้าหน้าที่พยาบาลทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน ทั้งหลักสูตรการศึกษาระยะยาว และหลักสูตรการอบรมระยะสั้น แต่อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาโดยลึกซึ้ง ถึงสภาพการณ์ด้านสาธารณสุขของประเทศไทยในปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีโดยทั่วไปว่าบุคลากรในวิชาชีพพยาบาลยังมีจำนวนไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชน การจะละทิ้งหน้าที่มาเพื่อการศึกษาต่อเป็นเวลานาน ย่อมทำให้เกิดปัญหาต่อระบบการบริการ การศึกษาต่อเนื่องประเภทการอบรมระยะสั้น จึงเป็นสิ่งเหมาะสมที่สุด

¹ อศินีย์ เสาวภาพ, "การศึกษาพยาบาล..." หน้า 480.

² เรืองเดียวกัน

เมื่อได้ตระหนักถึงเหตุผลทั้งหมดที่กล่าวมาเบื้องต้น ประกอบกับการที่โรงพยาบาลศิริราชได้เปิดหน่วยหออภิบาล (Intensive Care Unit หรือ I.C.U.) เพื่อเป็นหน่วยรับผิชอบเกี่ยวกับผู้ป่วยที่มีอาการหนักทางศัลยกรรม โดยเฉพาะผู้ป่วยผ่าตัดโรคหัวใจและทรวงอก ซึ่งต้องการพยาบาลที่มีความรู้ ความสามารถเป็นพิเศษ ทั้งความสามารถในการพยาบาลเฉพาะสาขา และความสามารถในการใช้เครื่องมือพิเศษที่ทันสมัย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล (ซึ่งในขณะนั้นมีฐานะเป็นเพียงภาควิชาโรงเรียนพยาบาล คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล) จึงได้จัดหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางขึ้น โดยเน้นในเรื่องการพยาบาลโรคหัวใจและทรวงอก เรียกหลักสูตรนี้ว่า "Cardio-thoracic Postgraduate Nursing Programme" ขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.2512 ลักษณะหลักสูตรเป็นหลักสูตรการศึกษาอบรมระยะสั้น 12 สัปดาห์ รับพยาบาลจากแผนกต่าง ๆ ในโรงพยาบาลศิริราช และจากโรงพยาบาลอื่นที่ประสงค์จะส่งพยาบาลเข้าร่วมรับการอบรมอีก 10 แห่ง จำนวนผู้เข้ารับการอบรมทั้งสิ้น 31 คน¹ ต่อมาในปี พ.ศ.2517 คณะพยาบาลศาสตร์ ได้สำรวจความต้องการการศึกษาเพิ่มเติมสำหรับเจ้าหน้าที่พยาบาล โดยได้สอบถามความคิดเห็นไปยังแพทย์ผู้อำนวยการโรงพยาบาล และหัวหน้าแผนกพยาบาลของโรงพยาบาล 72 แห่ง ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เกี่ยวกับความจำเป็นในการที่จะให้เจ้าหน้าที่พยาบาลได้มีการศึกษาเพิ่มเติม เพื่อปรับปรุงสมรรถภาพในการปฏิบัติการพยาบาล ใ้รับคำตอบคืนจาก 46 สถาบัน ซึ่งเห็นความจำเป็นและต้องการที่จะให้เปิดหลักสูตรการศึกษาเพิ่มเติมแก่พยาบาลในแขนงต่าง ๆ คณะพยาบาลศาสตร์ จึงเห็นสมควรเปิดหลักสูตรการศึกษาเพิ่มเติม เพื่อสนองความต้องการดังกล่าวนี้โดยใช้ชื่อ "หลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทาง" เริ่มเปิดการอบรมครั้งแรกในปีการศึกษา 2519 เป็นต้นมา² โดยแบ่งออกเป็น 3 สาขาวิชาคือ

¹ สัมภาษณ์ สมพันธ์ หนูชีระนันท์, รองศาสตราจารย์ ภาควิชาการพยาบาล ศัลยศาสตร์, 18 พฤศจิกายน 2523.

² คณะพยาบาลศาสตร์, "โครงการหลักสูตรประกาศนียบัตรการพยาบาลเฉพาะทาง" (กรุงเทพฯ : คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2517) เอกสารอค์สำเนาหน้า 2.

1. สาขาการพยาบาลโรคหัวใจและทรวงอก
2. สาขาการพยาบาลกุมารเวชศาสตร์
3. สาขาการพยาบาลอายุรศาสตร์ (ปีการศึกษา 2523 จดเปิดการอบรม)

โดยมีผู้สำเร็จการอบรมแล้วจำนวนทั้งสิ้น 381 คน (สถิติจากหน่วยระเบียบการ
ศึกษา คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล)

สืบเนื่องจาก โครงการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมระยะที่ 5 พ.ศ. 2525-2529 คณะพยาบาลศาสตร์ได้วางแผนการ เปิดขยายหลักสูตร
การพยาบาลเฉพาะทางออกไปอีก 7 สาขา ได้แก่ สาขาการพยาบาลผู้ป่วยประสูติและ
สาขาการพยาบาลผู้ป่วยโรคกระดูก สาขาการพยาบาลผู้ป่วยชราภาพ และการฟื้นฟูสุขภาพ
สาขาการพยาบาลทารกแรกเกิด สาขาการพยาบาลจิตเวช สาขาการพยาบาลฉุกเฉิน
ศอนาสีก และสาขามบริหารการพยาบาลโดยในแผนพัฒนาคาดว่า จะเปิดการอบรมได้เต็มที่
ทุกสาขาวิชาในปีการศึกษา 2526

อย่างไรก็ตามตั้งแต่คณะพยาบาลศาสตร์ ได้เปิดการอบรมหลักสูตรระยะสั้นขึ้น
เนื้อหาสาระ และการจัดดำเนินการของหลักสูตรก็ได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามสภาพ
ความเหมาะสมของระยะเวลาการอบรมซึ่งสั้นมาก แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้มีพื้นฐาน
มาจากการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อการประเมินผล และปรับปรุงแก้ไขแต่ประการใด และก็มีได้
มีการติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จการอบรมจากหลักสูตรนี้ว่า สามารถนำความรู้ที่ได้
ไปใช้ในการปฏิบัติจริงหรือไม่ กว้างเหตุผลผู้วิจัยจึง เห็นความสำคัญของการประเมินหลักสูตร
การอบรมระยะสั้นนี้อย่างมีระเบียบแบบแผน พร้อมทั้งมีการติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้
สำเร็จการอบรม เพื่อนำผลที่ได้เสนอคณะกรรมการหลักสูตรฯ สำหรับใช้เป็นแนวทางในการ
ปรับปรุง แก้ไขหลักสูตรสาขาที่มีอยู่เดิม และวางพื้นฐานสำหรับสาขาที่กำลังจะเปิดใหม่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์และประเมินผลหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล โดยผู้วิจัยได้กำหนดรายละเอียดกระบวนการประเมินในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. การประเมินสภาวะแวดล้อม ได้แก่ การประเมินจุดมุ่งหมาย และเนื้อหาสาระของหลักสูตร
2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้นซึ่งได้แก่ การประเมินผู้เข้ารับการอบรม บุคลากรของหลักสูตร ทรัพยากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร รวมทั้งการวางแผนการดำเนินการอบรมตลอดหลักสูตร
3. การประเมินกระบวนการ ได้แก่ การประเมินการดำเนินการจัดกระบวนการเรียนการสอนในหลักสูตร
4. การประเมินผลผลิต ได้แก่ การประเมินความรู้ ความสามารถของ ผู้สำเร็จการอบรมจากหลักสูตร

สมมติฐานในการวิจัย

เมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏแล้ว พบว่า มีผู้แจ้งความประสงค์ขอสมัครเข้ารับการอบรมเพิ่มขึ้นทุกปี (สถิติการรับสมัครจากหน่วยระเบียบการศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์ สํารวจเมื่อ เมษายน 2524) และเกือบทุกรายได้แสดงให้เห็นว่าได้รับการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาเป็นอย่างดี โดยมีจดหมายอนุญาตให้เข้าอบรม รวมทั้งเป็นที่สังเกตได้ว่า ผู้สมัครเข้ารับการอบรมส่วนใหญ่มาจากแหล่งเดิมที่เคยมีผู้เข้ารับการอบรมมาแล้ว นั่นคือ อาจทำให้สรุปได้ถึงความพึงพอใจในสถานภาพของหลักสูตรและการเรียนของผู้เข้ารับการอบรม รวมทั้งความพึงพอใจของผู้บังคับบัญชาในผลงาน ภายหลังจากได้เข้ารับการอบรมของผู้เข้ารับการอบรมรุ่นก่อน ๆ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงขอตั้งสมมติฐานสำหรับในการวิจัยดังนี้

"หลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางทั้ง 2 สาขา คือ สาขาการพยาบาลโรคหัวใจและทรวงอก และสาขาการพยาบาลกุมารเวชศาสตร์ (โรคติดเชื้อ) เป็นหลักสูตรการอบรมที่มีประสิทธิภาพในทุก ๆ องค์ประกอบ"

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของการประเมินผลหลักสูตรในทุกองค์ประกอบ ผู้วิจัยจะศึกษาและประเมินผลหลักสูตรที่ใช้ในปีการศึกษา 2523 คือหลักสูตรสาขาการพยาบาลโรคหัวใจและทรวงอก และสาขาการพยาบาลกุมารเวชศาสตร์ (โรคติดเชื้อ) ดังนั้นประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้ในการวิจัยนี้ จะเป็นผู้เกี่ยวข้องของเฉพาะกับหลักสูตรปีการศึกษา 2523 นี้ เท่านั้น

2. ผู้วิจัยจะไต่ถามการศึกษาเพิ่มเติมโดยการติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จการอบรมทั้งในสาขาการพยาบาลโรคหัวใจและทรวงอก และสาขาการพยาบาลกุมารเวชศาสตร์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2512 ถึง 2523

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. คะแนนความสามารถที่ประเมินได้จากแบบประเมินผลการปฏิบัติงาน เป็นความสามารถที่แท้จริงของผู้สำเร็จการอบรม
2. ผู้ตอบแบบสอบถาม และผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนตอบแบบสอบถาม และให้สัมภาษณ์ตามข้อเท็จจริง ด้วยความเต็มใจ

คำจำกัดความ

1. พยาบาล หมายถึง บุคลากรทางการพยาบาล ซึ่งจบการศึกษาวิชาการพยาบาล ในหลักสูตรประกาศนียบัตรเทียบเท่าอนุปริญญา อนุปริญญา หรือปริญญา ซึ่งถือว่าเป็นพยาบาลระดับวิชาชีพ และได้รับอนุญาตให้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการพยาบาลชั้น 1

จากกรอบประกอบโรคศิลปะ กระทรวงสาธารณสุข ในการวิจัยนี้จะกล่าวถึงพยาบาล 4 ระดับ คือ

1.1 พยาบาลประจำการ หมายถึง พยาบาลที่มีหน้าที่ในการให้การบริการด้านสุขภาพอนามัยแก่ผู้ป่วย หรือบุคคลทั่วไปที่เข้ามาใช้บริการในโรงพยาบาลหรือสถานอนามัย

1.2 หัวหน้าตึก หมายถึง พยาบาลที่มีตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารงาน ภายในตึกรักษาพยาบาล

1.3 ผู้ตรวจการ หมายถึง พยาบาลที่มีตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบการบริหารและการปฏิบัติงานทั่วไปในแต่ละแผนกการพยาบาล

1.4 ครูพยาบาล หมายถึง พยาบาลที่ทำหน้าที่สอนความรู้ทางทฤษฎีหรือนิเทศงานการฝึกปฏิบัติงานด้านการพยาบาลแก่นักศึกษาพยาบาล

2. ผู้บังคับบัญชา หมายถึง คณบดี ผู้อำนวยการสถานพยาบาล หัวหน้าแผนกพยาบาล ผู้ตรวจการ หรือหัวหน้าตึก ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงในหน่วยงานที่ผู้สำเร็จการอบรมสังกัดอยู่

3. ความสามารถในการปฏิบัติงาน หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติ การพยาบาลเฉพาะทาง สาขาการพยาบาลโรคหัวใจและทรวงอก หรือสาขาการพยาบาลกุมารเวชศาสตร์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการวิจัย จะทำให้ทราบจุดบกพร่อง และจุดที่เกินของหลักสูตร เพื่อให้ข้อมูลนี้ประกอบเป็นแนวทางในการตัดสินใจปรับปรุงหลักสูตรสาขาที่มีอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพในการฟื้นฟูความรู้แก่ผู้เข้ารับการอบรมให้มากยิ่งขึ้น และขณะเดียวกันก็จะ เป็นรากฐานในการวางหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางสาขาอื่น ๆ ที่กำลังจะเปิดใหม่ต่อไป